

UCHWAŁA

Dnia 18 listopada 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jacek Gudowski (przewodniczący)

SSN Anna Kozłowska

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

Protokolant Katarzyna Bartczak

w sprawie z powództwa S. sp. z o.o. w M.
przeciwko R. J., T. M., R. S. i I. U.
o zapłatę,
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 18 listopada 2015 r.
zagadnienia prawnego
przedstawionego przez Sąd Okręgowy w W.
postanowieniem z dnia 23 czerwca 2015 r.,

"Czy w sprawie o zapłatę przez wierzyciela określonej kwoty z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia i z tytułu naprawienia szkody wywołanej przeprowadzeniem egzekucji z rzeczy, do której prawo miała osoba trzecia, wierzyciel może skutecznie podnieść zarzut z art. 527 § 1 k.c. - uznania wobec niego za bezskuteczną czynności prawnej dłużnika działanej z osobą trzecią, w wyniku której zajęta następnie egzekucyjnie i sprzedana w toku egzekucji rzecz stała się własnością osoby trzeciej, przy zmianie pierwotnego żądania zwolnienia zajętej rzeczy od egzekucji (art. 841 § 1 k.p.c.) na żądanie zapłaty?"

podjął uchwałę:

W sprawie z powództwa o zapłatę, wytoczonego przez osobę trzecią przeciwko wierzycielowi w związku z uzyskaniem przez niego zaspokojenia z przedmiotu majątkowego w wyniku czynności prawnej dokonanej z pokrzywdzeniem wierzyciela, możliwe jest podniesienie zarzutu bezskuteczności tej czynności (art. 531 § 1 k.c.).

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w W. wyrokiem z dnia 4 listopada 2014 r. oddalił powództwo S. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przeciwko R. J., T. M., R. S. i I. U. o zapłatę.

Sąd ten ustalił, że powódka na podstawie umowy sprzedaży z dnia 4 maja 2011 r. nabyła od dłużnika pozwanych – O. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością ruchomość w postaci hali namiotowej. Hala ta, została zajęta w toku postępowania egzekucyjnego prowadzonego z wniosku pozwanych przeciwko spółce O., jako że komornik uznał, iż ruchomość ta pozostawała we władaniu dłużnika. Suma uzyskana ze sprzedaży licytacyjnej zajętej ruchomości została podzielona między pozwanych proporcjonalnie do egzekwowanych należności. W tym stanie rzeczy powódka wystąpiła przeciwko pozwanym z powództwem o zapłatę określonych kwot pieniężnych stanowiących rekompensatę uszczerbku doznanego wskutek utraty własności zlicytowanej ruchomości; w stosunku do jednego z pozwanych pierwotnie zgłosiła żądanie zwolnienia zajętego przedmiotu spod egzekucji. Pozwani zgłosili w toku procesu zarzut bezskuteczności względem nich umowy sprzedaży z dnia 4 maja 2011 r. podnosząc, że czynność ta została dokonana z pokrzywdzeniem wierzycieli, przy czym dłużnik miała tego świadomość a powódka o tym wiedziała lub przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć.

Sąd Rejonowy uznał za usprawiedliwiony zarzut pozwanych i stanął na stanowisku, że byli oni uprawnieni do zaspokojenia się z przedmiotem, który - w następstwie umowy sprzedaży uznanej za bezskuteczną - wyszedł z majątku dłużnika.

Sąd Okręgowy, rozpoznając apelację powódki od powyższego wyroku, powziął wątpliwości sformułowane w zagadnieniu prawnym przedstawionym Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia na podstawie art. 390 § 1 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Z uzasadnienia postanowienia przedstawiającego zagadnienie prawne do rozstrzygnięcia wynika, że Sąd Okręgowy nie dostrzegł przeszkód

uniemożliwiających wierzycielowi skuteczne podniesienie zarzutu opartego na art. 527 k.c. w sprawie o zwolnienie zajętego przedmiotu od egzekucji (art. 841 § 1 k.c.). Stanowisko to - w świetle art. 531 § 1 k.c. - nie budzi zastrzeżeń, skoro zgodnie z tym przepisem, uznanie za bezskuteczną czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzyciela następuje w drodze powództwa lub zarzutu przeciwko osobie trzeciej, która wskutek tej czynności uzyskała korzyść majątkową. W piśmiennictwie powszechnie przyjmuje się, że podniesienie zarzutu pauliańskiego w procesie wszczętym przez osobę trzecią powództwem ekscydencyjnym skierowanym przeciwko wierzycielowi jest dopuszczalne a niekiedy uznaje się ten środek obrony wręcz za jedyny możliwy.

Wątpliwości Sądu Okręgowego dotyczą możliwości skutecznego podniesienia tego zarzutu w sprawie o zapłatę przez wierzyciela określonej kwoty z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia lub odszkodowania za szkodę wywołaną przeprowadzeniem egzekucji z rzeczy, do której prawa miała osoba trzecia. Ich źródłem jest odmienność charakteru powództwa o ukształtowanie stosunku prawnego oraz powództwa o świadczenie; uwzględnienie pierwszego wymaga wydania wyroku konstytutywnego, zaś drugiego - wyroku deklaratywnego.

W orzecznictwie można spotkać się z poglądem wykluczającym dopuszczalność skorzystania w procesie o świadczenie z zarzutu opartego na prawie stanowiącym podstawę powództwa o ukształtowanie. Stanowisko takie zajął Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 27 marca 2001 r., III CZP 54/2000, (OSNC 2001, nr 10, poz. 145), uznając, że żądanie, o którym mowa w art. 357¹ k.c., pozwany może zgłosić jedynie w pozwie wzajemnym. Zapatrywanie to zostało uzasadnione specyfiką uregulowania zawartego w art. 357¹ k.c. i stwierdzeniem, że gdyby zarzut podniesiony na podstawie tego przepisu mógł stanowić podstawę ukształtowania przez sąd stosunku zobowiązaniowego stron przez oznaczenie sposobu wykonania zobowiązania lub określenia wysokości dochodzonego świadczenia, to - bez zgłoszenia odpowiednio umotywowanego żądania - nie mogłoby nastąpić rozwiązanie umowy i orzeczenie o rozliczeniach wynikających z takiego rozstrzygnięcia między stronami.

Trudno jednak nie dostrzec, że argumenty przytoczone w powołanym orzeczeniu nie mogą być uznane za pomocne przy wykładni art. 531 § 1 k.c.; przepis ten wyraźnie upoważnia wierzyciela do żądania uznania czynności prawnej za bezskuteczną w drodze zarzutu a weryfikacja przesłanek uzasadniających jego uwzględnienie nie następuje trudności ani na etapie wydania wyroku, ani przy ocenie jego skutków. Sąd nie orzeka o tym zarzucie wprost, lecz ocenia go jako przesłankę rozstrzygnięcia; uznając ten zarzut za usprawiedliwiony, wydaje wyrok oddalający powództwo z uwagi na jego bezzasadność spowodowaną skutecznym powołaniem się na prawo zwalniające z obowiązku podporządkowania się żądaniu powoda.

Odnosząc się do zastrzeżeń podniesionych przez Sąd Okręgowy, trzeba podkreślić, że ustawodawca nie wprowadził również żadnego ograniczenia co do tego, w jakiego rodzaju sprawach wierzyciel może w drodze zarzutu domagać się uznania czynności prawnej za bezskuteczną w stosunku do niego. Należy zatem uznać, że możliwość taka istnieje w każdej sprawie, w której osoba trzecia domaga się od pozwanego wierzyciela respektowania swoich uprawnień do korzyści majątkowej uzyskanej od dłużnika, a więc także w przypadku zgłoszenia przez osobę trzecią wobec wierzyciela żądania zapłaty określonej kwoty pieniężnej – z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia albo z tytułu naprawienia szkody – w związku z tym, że w postępowaniu egzekucyjnym uzyskał on już zaspokojenie z przedmiotu, który wskutek czynności prawnej dłużnika trafił do jej majątku. Uznanie tego zarzutu za zasadny prowadzi do stwierdzenia, że korzyść uzyskana przez wierzyciela nie jest bezpodstawna i nie stanowi rezultatu działania bezprawnego.

W świetle przedstawionych argumentów, nie można przyjąć, że dopuszczalność obrony za pomocą zarzutu pauliańskiego może kształtować się różnie w zależności od tego, czy zarzut ten zostaje podniesiony w sprawie z powództwa o zwolnienie zajętego przedmiotu od egzekucji, czy też - po zmianie tego powództwa lub bez takiej zmiany - w sprawie o zapłatę. Przyjęcie odmiennego zapatrywania, zakładającego że w pierwszym przypadku zarzut taki mógłby zostać skutecznie zgłoszony, zaś w drugim możliwość taka byłaby wyłączona, nie tylko nie znajduje usprawiedliwienia w brzmieniu art. 531 § 1 k.c., ale prowadziłoby do

trudnych do zaakceptowania wniosków; umożliwiłoby bowiem osobie trzeciej podejmowanie działań instrumentalnych, pogarszających położenie wierzyciela. Uzyskanie zaspokojenia egzekucyjnego przez pozwanego wierzyciela w toku sprawy z powództwa ekscydencyjnego uprawniałoby osobę trzecią do przekształcenia tego - zdezaktualizowanego - powództwa w powództwo o zapłatę, w którym podniesienie zarzutu pauliańskiego nie byłoby możliwe, mimo braku zmiany okoliczności świadczących o uprawnieniu pozwanego wierzyciela do przeprowadzenia egzekucji. Taką wykładnię art. 531 § 1 k.c., dopuszczającą osłabienie efektywności obrony wierzyciela w drodze zarzut, należy stanowczo odrzucić.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. orzekł, jak w uchwale.

kc